

מלאכת בורר

מקור הדין

המשנה מביאה שלש מלאכות הקשורות לענין הברירה

1. תלמוד בבלי מסכת שבת דף עג עמוד א

משנה. אבות מלאכות ארבעים חסר אחת: הזורע, והחורש, והקוצר, והמעמר, והדש, והזורע גמח לזרע, הבורר פסולת זיית, הטוחן והמרקד זיית...
המלאכות נספרות בנפרד כיון שנעשות בשלבים שונים של ייצור הפת ואינם מלאכות חלופיות כמו זורע, נוטה ומבירך

המלאכות נספרות בנפרד כיון שנעשות בשלבים שונים של ייצור הפת ואינם מלאכות חלופיות כמו זורע, נוטה ומבירך

2. ר' עובדיה מברטנורא מסכת שבת פרק ז משנה ב

והמרקד - בנפה, ואף על גב דהני כולהו חדא נינהו דלהפריש פסולת מתוך אוכל נעשו שלשתן, משום דשלשתן הוו במשכן אף על גב דדמו להדדי חשיב להו כל חדא באנפי נפשה. א"נ לפי שאינן בבת אחת אלא זה אחר זה:

המאירי מסביר את החילוק בין המלאכות השונות

3. בית הבחירה למאירי מסכת שבת דף עג עמוד א

הזורע ר"ל ברחת לרוח או בכברה שנקביה גסים להפריש התבן מן הבר הבורר ר"ל שבורר בידיו פסולת מתוך האוכל כגון צורות ועפר... המרקד בנפה להסיר הסובין והמורסן מתוך הקמח

בגמרא מובאת ברייתא המגדירה את צורת הברירה המותרת והאסורה, לבסוף מתקבלת פרשנותו של אביו שהברירה המותרת היא דווקא שנעשית לשימוש לאלתר

4. תלמוד בבלי מסכת שבת דף עד עמוד א

תנו רבנן: 'היו לפניו מיני אוכלין - בורר ואוכל, בורר ומניח'. ולא יברור, ואם בירר - חייב חטאת. מאי קאמר?

ברירה להיום

אמר עולא: הכי קאמר: בורר ואוכל - לבו ביום, ובורר ומניח - לבו ביום; ולמחר לא יברור, ואם בירר - חייב חטאת. מתקיף לה רב חסדא: וכי מותר לאפות לבו ביום? וכי מותר לבשל לבו ביום?

ברירה מועטת

אלא אמר רב חסדא: בורר ואוכל - פחות מכשיעור, בורר ומניח - פחות מכשיעור. וכשיעור - לא יברור, ואם בירר - חייב חטאת. מתקיף לה רב יוסף: וכי מותר לאפות פחות מכשיעור?

ברירה ביד

אלא אמר רב יוסף: בורר ואוכל - ביד בורר ומניח - ביד. בקנן ובתמחוי - לא יברור, ואם בירר - פטור אבל אסור, ובנפה ובכברה - לא יברור, ואם בירר - חייב חטאת. מתקיף לה רב המנוא: מידי קנן ותמחוי קתני!

ברירה האוכל

אלא אמר רב המנוא: בורר ואוכל - אוכל מתוך הפסולת, בורר ומניח - אוכל מתוך הפסולת, פסולת מתוך אוכל - לא יברור, ואם בירר - חייב חטאת. מתקיף לה אביי: מידי אוכל מתוך פסולת קתני! -

ברירה לאלתר

אלא אמר אביי: בורר ואוכל - לאלתר, ובורר ומניח - לאלתר, ולבו ביום - לא יברור, ואם בירר - נעשה כבורר לאוצר, וחייב חטאת. אמרוה רבנן קמיה דרבא, אמר להו: שפיר אמר נחמני.

הרמב"ם מביא שלשה עקרונות שמצטרפים להיתר ברירה אוכל, בידו ולאלתר ומוסיף שברירת הפסולת או ברירה להניח יש בהם איסור תורה

5. רמב"ם הלכות שבת פרק ח הלכה יב - יג

הלכה יב: הבורר אוכל מתוך פסולת ... בנפה ובכברה חייב, בקנן או בתמחוי פטור, ואם בירר בידו לאכול לאלתר מותר.

הלכה יג: והבורר פסולת מתוך האוכל אפילו בידו אחת חייב... הבורר אוכל מתוך פסולת בידו להניחו אפילו לבו ביום נעשה כבורר לאוצר, וחייב,

וכן פסק השו"ע שלשה תנאים להיתר ברירה

6. שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שיט סעיף א

הבורר אוכל מתוך פסולת ... בנפה ובכברה חייב; בקנן ובתמחוי, פטור אבל אסור. ואם ביררם בידו כדי לאכול לאלתר, מותר.

והמשנ"ב פירוש שכל חסרון באחד מהתנאים הוא איסור תורה

7. משנה ברורה סימן שיט הקדמה

. אין חל איסור בורר מן התורה כ"א באחד משלשה אופנים שאז דרך ברירה היא כן בחול.

א) אם בורר פסולת מן האוכל אפילו בורר בידו ודעתו לאכול מיד ג"כ חייב שזוהו דרך ברירה בחול לבורר הפסולת מן האוכל.

ב) אם הוא בורר בכלי שדרך לברור בה כגון בנפה וכברה חייב אפילו הוא בורר האוכל מן הפסולת ודעתו לאכול מיד שכן דרך הבורר בכלי פעמים הוא בורר האוכל מן הפסולת כגון שנקבי הכברה דקין והאוכל הוא גס ופעמים הוא להיפוך [ואם הוא בורר בכלי שאין דרך לברור בה פטור אבל אסור וכדלקמיה].

ג) אפילו אם הוא בורר אוכל מן הפסולת ובידו אך שדעתו לאכול לאחר זמן חייב

ואינו מותר לברור כ"א באופן שיזהר בכל ג' אופנים דהיינו שיברור האוכל מן הפסולת וגם שהברירה יהיה בידו ולא בכלי וגם שיהיה דעתו לאכול מיד שאז לאו דרך ברירה היא אלא דרך אכילה היא.

מה נחשב 'לאלתר'

בהרבה ראשונים משמע שהוא דווקא כשכבר מסב לסעוד

8. רבינו חננאל מסכת שבת דף עד עמוד א (וכ"כ הרא"ש ורוב הראשונים)

דאמר אביי כל זמן שיושב על השולחן ואוכל

במרדכי משמע שהוא אפילו קודם סעודה אם מתחיל לאכול בסמוך לאחריה. אולם בדוגמת האיסור כתב שעה

9. מרדכי מסכת שבת הגהות מרדכי פרק כלל גדול רמז תסא

לברור כדי סעודתו להתחיל ולגמור אחר ברירתו. אבל לאכול אחר 'שעה' נעשה כבורר לאוצר

אמנם ברמב"ם יש שהבינו שבשני מיני אוכלים יכול לברור מה שרוצה (ראה מאמ"ר ד ביה"ל 'ומניח')

לעניין אכילה בערב פסח מוסכם ש'סמוך' הוא חצי שעה קודם זמן מנחה קטנה

10. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף צט עמוד ב

משנה. ערב פסחים סמוך למנחה לא יאכל אדם עד שתחשך.

11. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף קז עמוד א

סמוך למנחה. איבעיא להו: סמוך למנחה גדולה תנן, או דילמא סמוך למנחה קטנה תנן? סמוך למנחה גדולה תנן - ומשום פסח, דילמא אתי למימשך ואתי לאימנועי מלמיעבד פסחא, או דילמא סמוך למנחה קטנה תנן והיינו נגמרי ט' שעות דמתשע שעות ומחצה הוי זמן דהקדמת תמיד של כל האספה, ומשום מצה דילמא אתי למיכילה למצה אכילה גסה. - אמר רבינא, תא שמע: אפילו אגריפס המלך שהוא רגיל לאכול בתשע שעות - אותו היום לא יאכל עד שתחשך.

הבנת הב"ב בר' ירוחם שכל הזמן מסיום סעודה אחת ועד הסעודה שלאחריה הוא לאלתר

12. בית יוסף אורח חיים סימן שיט

כתב רבינו ירוחם בחלק שמיני (דנתיב י"ב ע"ד) ... שאם הוא בורר אחר סעודה כל שבורר לצורך סעודה אחרת באותו יום בעצמו הוי לאלתר

דעות האחרונים

בא"ח (בשלח א) מאמ"ר (צד י): וכל שהוא בורר על מנת להתחיל לאכול לאחר שעה חשיב בורר לאח"כ ואסור.

אג"מ (ד ע"ד י): אין שעה זו של שיעור שעה אלא הזמן שהדרך הוא לאשה זו שמסדרת האוכלין להסעודה וקודם לזה אפילו שעה קטנה אסור.

שבט הלוי (מבית לוי ו ע"א מא ע"ב): חצי שעה כמו 'סמוך למנחה'. ואפילו רוצה לטייל לפני הסעודה.

חזו"ע (ד ע"א קפ): לכתחילה סמוך לסעודה ממש, במקום צורך שבני הבית מרובים עד חצי שעה.

ברירה בשני מיני אוכלים

דעת הגמרא בבבירה בין מיני אוכלין תלויה בנוסח שהיה לפני הראשונים

13. תלמוד בבלי מסכת שבת דף עד עמוד א

היו לפניו שני מיני אוכלין מיני אוכלין - גרסינן, ולא גרסינן שני, ובירר ואכל, ובירר והניח. רב אשי מתני: פטור, רבי ירמיה מדיפתי מתני: חייב. רב אשי מתני פטור, והא תני חייב! לא קשיא, הא - בקנון ותמחוי, הא - בנפה וכברה.

התוספות מגדיר את שאינו רוצה כפסולת, ממילא משמע שחייב לברור את אותו אחד שרוצה בו

14. תוספות מסכת שבת דף עד עמוד א

היו לפניו שני מיני אוכלין גרסי' - וכן פירש ר"ח דבאוכל מתוך אוכל שייכא ברירה שבורר אותו שאינו חפץ לאכול מתוך אותו שרוצה לאכול דאותו שאינו חפץ בו חשיב פסולת לגבי אותו שחפץ לאכול וכן משמע בירושלמי דגרס הבורר אוכלים מתוך אוכלים חזקיה אמר כו'.

15. רמב"ם הלכות שבת פרק ח הלכה יג

היו לפניו שני מיני אוכלין מעורבין בורר אחד מאחד ומניח לאכול מיד, ואם בירר והניח לאחר זמן אפילו לבו ביום כגון שבירר בשחרית לאכול בין הערבים חייב.

בשו"ע כתב כלשון הרמב"ם, אמנם הרמ"א מסביר בדברי השו"ע כדברי התוס'

16. שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שיט סעיף ג

היו לפניו שני מיני אוכלים מעורבים, בורר אחד מאחד ומניח (השני כדי) לאכול מיד.

וכן מסביר המשנ"ב שגם בשני מיני אוכלין צריך לברור דווקא מה שמעוניין בו

17. משנה ברורה סימן שיט ס"ק יב

(יב) ומניח השני - ר"ל דאותו שרוצה לאכול עתה חשוב כאוכל והשני חשוב פסולת וא"כ צריך לברור זה שרוצה לאכול מיד דחשוב כאוכל ולהניח השני בקערה אבל איפכא לא דהוי פסולת מתוך אוכל דקיי"ל דאסור לברור אפי' כשרוצה לאכול המין השני לאלתר:

וכ"פ בחזו"ע (ד ע"א קפ) שאותו שאינו רוצה בו נחשב פסולת.

ביאור הלכה (לאכול מיד): אמנם שני מיני אוכלים שאחד על השני מותר להזיז את שאינו רוצה כדי להגיע שאותו שהוא רוצה מתחתיו וקל מפסולת ואוכל.

ברירת שני מינים על מנת שלא להשתמש באף אחד

פרי מגדים (משב"ז ב) - יש להסתפק להיתר כיון שאין מין אוכל ומין פסולת

ביאור הלכה (היו לפניו) - כיון שהפעולה מעמידה כל מין בפני עצמו זהו עצם המלאכה לאסור, ורק חסר את צד ההיתר שעושה להשתמש לאלתר

ברירה בגופים גדולים ובמין אחד

יש ברירה גם בחתיכות גדולות וניכרות

18. שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שיט סעיף ג

הגה: ושני מיני שונים של דגים מיקרי שני מיני אוכלים ואסור לברור א' מחבירו אלא בידו, כדי לאכלן מיד, אף על פי שהחתיכות גדולות וכל אחת נכרת בפני עצמה.

מכאן כתב בארחת שבת (ג הערה טו) בקבוקי מיץ בטעמים שונים

שבארגז שייך בהם ברירה ויש לבחור את המיץ שרוצים דווקא סמוך לסעודה.

אין ברירה בגדלים שונים כשלא מבדיל בין המינים.

המשך הרמ"א: אבל כל שהוא מין א', אף על פי שבורר חתיכות גדולות מתוך קטנות, לא מיקרי ברירה.

ואפילו היו שני מינים ובורר משניהם ביחד הגדולות מתוך הקטנות או להיפך, שרי הואיל ואינו בורר מין אחד מתוך חבירו (תרומת הדשן סי' נ"ז).

גדר תערובת

בעה"ש כתב צד להתיר ברירה בבגדים וספרים כיון שהם ניכרים ואינם דומים לשני מיני פירות שהם קטנים יותר אך לא הכריע אם לא שצריך כעת לאחד הכלים

19. ערוך השולחן אורח חיים סימן שיט סעיף ט

בסעיף הקודם שאל עה"ש אפי"ש בורר בסכ"מ, בגדים וספרים כיצד נמצא ידיו ורגליו בדין בורר ותשובת דבר זה משני פנים האחד בדבר הניכר הרבה לעין הרואה לא שייך לומר בזה ברירה שאין זה ברירה אלא נטילה בעלמא וכל אלו הדברים שחשבנו הם נראים לעין כמו בבגדים וכלים וספרים כמובן. ואין לומר הא גם שני מיני פירות נראים לעין כמו תאנים וענבים דאינו כן דמתוך קטנותן וריבונן צריכין לברור זה מזה משא"כ בבגדים וכלים וספרים

והשני שהרי יתבאר דבשעת האכילה יכול ליטול אוכל מתוך הפסולת ולאכול שאין זה דרך ברירה ודרך האכילה בכך וממילא דבכל הדברים שאנו צריכין כעת ללבוש הבגדים ולהשתמש בכלים וללמוד בהספרים הוי כשעת אכילה ולא שייך בזה ברירה

[ובודאי לברור ספרים זה מזה כדי להעמיד על מקומן או בגדים זה מזה כדי לתלותן וכן בכלים אין היתר לטעם זה אבל לטעם הראשון אין איסור בדבר ויש לעיין בזה ודו"ק]:

בארחות שבת הסתפק במינים שונים הנתונים בצלחת, אמנם במינים שונים הנתונים על השלחן פשוט להתיר

20. ארחות שבת פרק ג אות יז-יח

יז צלחת שמונחים בה כמה סוגי אוכלין המסודרים כל אחד בפני עצמו כגון בשר וחמין וירקות יש לעיין אם דינה כתערובת וכדין חתיכות דגים הנזכר בסעיף ט"ז או שהיו ואין מיני האוכלים מעורבים זה בזה אלא כל מין עומד בפני עצמו אין זה נחשב כתערובת

יח שולחן שיש על גביו צלחות וכוסות וסכ"מ ובקבוקים וכיוצא"ב רשאי להוריד ממנו כל מין בפני עצמו ואינו נידון כתערובת כלל. פשוט ובשם הגר"ג קרלין.

אמנם באו"צ החמיר גם במינים שונים הנתונים על השלחן ששייך בהם ברירה

21. שו"ת אור לציון חלק ב - הערות פרק לא - הערה א

א. נראה פשוט שכל שקרובים זה לזה נחשבים כמעורבים, ויש איסור בבירירתם, ורק אם רחוקים נחשב כל אחד לעצמו... וה"ה כשמנקים את השולחן, שאין לקחת פרוסות לחם וכדומה שנשתיירו שם אם יש לידם פסולת, אלא יקח את כל המפה וינערה כולה במקום שירצה. ועכ"פ בשעת האכילה מותר לדחות את האוכל, משום דהוי דרך אכילה.

ובמאמ"ר (ד ד) כתב שנחשבים מעורבים רק אם כאשר מזיז פריט אחד ראוי שיזוז פריט מהמין השני מחמתו

ברירה במה שאינו גידולי קרקע

הט"ז מעלה אפשרות שלדייק בלשון הגמרא שדוקא באוכלין שייך ברירה ולא בכלים ולמסקנה מעלה שיש איסור ברירה גם בשאר דברים

22. ט"ז אורח חיים סימן שיט ס"ק יב

בפרק כ"ג כתבו התו' היו לפניו ב' מיני אוכלים גרסי' כו' עכ"ל ונרא' לכאורה דר"ל דאין שייך ברירה אלא במידי דאוכל אבל בשאר דברים כגון לברור כלי מתוך כלים אין שייך בזה איסור בריר' וכ"מ מכל הנזכ' באיסור בורר נקטוה במידי דאכילה וע"כ לא נקט התנא סתם היו לפניו ב' מינים אלא אוכלים דוקא.

אלא דאיתא בגמ' אח"כ שם (שבת עד ב) אמר רבא האי מאן דעביד חביצה חיב משום ז' חטאות וחשיב רש"י בורר ביניה' דהיינו בורר הצורר' הגסות מתוכן כו'. וא"כ צ"ל הא דכתבו התו' מיני אוכלין גרסי' לרבותא דאפי' באוכל מתוך אוכל אמרינן דהנשאר הוה פסולת:

וכ"כ במשנ"ב (טו), בא"ח (שניה בשלח יג), כה"ח (כה) ⁷ — שיש ברירה גם בכלים

האור לציון כתב שחומרת ברירה בכלים היא רק מדרבנן וראיית הט"ז אינה מוכרחת שכן גם צורות הם כעין גידולי קרקע

23. שו"ת אור לציון חלק ב - הערות פרק לא - הערה ד

ונראה דהוי בורר רק מדרבנן, ואף שבט"ז שם ס"ק י"ב ... נראה שאינה ראייה, שחלוק גידולי קרקע הנאמר במלאכות שבת מבשאר מקומות, שלענין מלאכות שבת כל שבא מן הקרקע אף שאינו גדל בקרקע נחשב כגידולי קרקע. וכן מוכח מהרמב"ם בפרק ח' מהלכות שבת הלכה ט"ו, שכתב שהשק מתכת חיב משום טוחן, אף דקי"ל שאין טוחן אלא בגידולי קרקע.

גם המטה יהודה כתב לחלק שכלים גם עומדים לעצמם ופחות שייך בהם תערובת

24. מטה יהודה (עייאש) סימן שיט אות ד

וכן מה שהעלה כאן דשייך ברירה בכלי מתוך כלי ונסתייע מפרש"י ז"ל דמחשיב בורר מה שבורר הצורות הגסות מתוכן יע"ש אינו נראה לענ"ד דהתם שאני דהוי פסולת גמור שמשליך לגמרי הגסות אבל ב' מיני כלים לברור דרך משל הקיתוניות מן הצלוחיות וכיוצא מה בריא שייך כאן הואיל וכל אחד עומד לעצמו ולא דמי לב' מיני אוכלין דשייך בהו תערובת וזה נראה פשוט בס"ד ודו"ק

ברירה מתוך משקים

מהריט"ז כתב שברירה שייכת רק כשרציץ פשוט ולא בצרעה על נוזל שנכרת והט"ז כתב שיש להוציא מעט מהנוזל איתו

25. באר היטב אורח חיים סימן שיט ס"ק ב

ומהריט"ז י"ץ שם התיר להסיר הצרעה מן הכוס בשבת מטעם אחר דאין ברירה בלח. וגם את הצרעה יסלח. דלא שייך ברירה אלא מה שצריך לפשפש ולברור אבל דבר שצף למעלה כבר ברור הוא והוי ליה כמשחיל ביניא מחלבה שעה מתוך החלב דאין זה בורר ע"ש. והיד אהרן כתב עליו שהיתר זה הוא דחוק מאוד.

והט"ז ס' זה ס"ק י"ג ובסימן תק"ו ס"ק ג' כתב דאין להסיר הצרעה והזבובים מן הכוס דה"ל בורר פסולת מתוך אוכל אלא ליקח מן המשקה קצת עמהם:

החזו"א סובר שהוצאת מעט הפסולת עם האוכל אינה מצילה מדין ברירה כיון ששוף סוף נתקן המאכל. אמנם מודה שבמשקים אין ברירה.

26. חזו"א אורח חיים סימן נג

והנה הא דהתיר הט"ז בלוקח קצת מן המשקה עמה צ"ע, ולכאורה בכל בורר פסולת מתוך אוכל אף אם יקח קצת מן האוכל עם הפסולת אסור כל שדעתו על האוכל הנשאר שיהא ברור אלא שאינו חש לדקדק שלא יעלה מעט מן האוכל עם הפסולת, וה"נ הרי פעולתו מוכיחה עליו שאין כונתו לחלק המשקה לב' כלים אלא דעתו לנקות את הכוס מן הזבוב ובמה נגרעה מלאכתו במה שלוקח קצת מן המשקה ואשר כל כונתו בזה מפני שאסרוהו להוציא הזבוב לבד?!

שש"כ: וי"ל דהמ"א ס"ל ג"כ כהפמ"ג, אלא שדעתו היא, שאין רוב בנ"א אוכלים את קליפת התפוחים, אבל אה"ב בקליפה שרוב בנ"א אוכלים, גם המ"א מודה

דעות הפוסקים בקילוף

אור לציון (ג יט) – קליפות המחוברות לפרי קלות משומים ובצלים שהוא כחותך בגוף התפוח ולא בורר ומותר גם בתפוח אדמה (וכן משמע בחזו"ע ד עמ' רלב בהערות. ובילקו"י כתב המחמיר במקלף תע"ב)

שש"כ (ג, לד-לה) בקליפות הנאכלות אין דין ברירה וממילא מותר במקלף וגם להניח לסעודה אחרת. קליפות שאינן נאכלות מותר רק בכלי שאינו מיועד לקילוף ולאכילה לאלתר.

ארח"ש (יט), **מאמ"ר** (דז) – יש לקלוף סמוך לסעודה ורק ביד או בכלי שאין עיקר תשמישו לברירה כמו סכין

הוצאת גרעין יש להתייר

33. משנה ברורה סימן שכא ס"ק פד

ואם פותח פלומי"ן וזורק הגרעינים הקשים להניח לאחר זמן הוי בורר. שעה"צ: (צט) דאי אפשר בענין אחר ולא הוי כבורר פסולת מאוכל [פרי מגדים]:

מה נחשב נברר

בסעיף יד משמעות המשנ"ב שמה שיוצא מהתערובת הוא הנברר

34. שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שיט סעיף יד

מותר לערות בנחת מכלי לחבירו ובלבד שיזהר שכשיפסקו הקילוח ומתחילים לירד נצוצות קטנות הנישפות באחרונה מתוך הפסולת, יפסיק ויניחם עם השמרים; שאם לא יעשה כן, הני נצוצות מוכחי שהוא בורר.

35. משנה ברורה סימן שיט ס"ק נה

(נה) שהוא בורר - ומיירי שרוצה לשתות לאחר זמן דאם בדעתו לשתותו לאלתר הלא קי"ל דאוכל מתוך פסולת כשבוררם שלא ע"י כלי מותר אם בדעתו לאכול מיד. ע"פ המג"א.

וכ"כ בארחות שבת (ג, סב)

אמנם בהקדמת המשנ"ב משמע שמה שנשאר ביד הוא הנברר

36. משנה ברורה סימן שיט הקדמה

אם הוא בורר בכלי שדרך לברור בה כגון בנפה וכברה חייב אפילו הוא בורר האוכל מן הפסולת ודעתו לאכול מיד שכן דרך הבורר בכלי פעמים הוא בורר האוכל מן הפסולת כגון שנקבי הכברה דקין והאוכל הוא גם

וכ"כ **אול"צ** (בח"ב פרק לא שאלה י), **חזו"ע** (ח"ד עמוד רכט) **סידור הגר"ז**

ונראה דודאי סברת מהרי"צ אמת דכל שצף ועומד בפ"ע אינו בכלל בורר ואין בורר אלא בדבר המעורב וע"י הברירה מתחדשה צורתו לברורה ונקיה ...

ואמנם יש מקום לומר שהיין שמשפח על גוף הזכוכ שם תערובת עלי' והלכך ס"ל להט"ז שאם יקה הזכוכ עצמו ע"כ משיג בורר להיין שהיה מטפח על גופו ובין סנפיריו והלכך יקה קצת משקה עמו והמשקה הנשאר ודאי לאו שם בורר עליו שהזכוכ לא היה מעורב בו כלל.

תיון, מערכת סינון מים

בשו"ע הביא יסוד שדבר שראוי לשימוש כפי שהוא לא שייך בו ברירה

27. שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שיט סעיף י

יין או מים שהם צלולים, מותר לסנן במשמרת. הגה: ואף על פי שיש בו קסמין דקין, הואיל וראוין לשתות בלאו הכי (סמ"ג).

ולכן מותר לתת מים שמתערבים בשמרים ויוצאים מהם בתוספת טעם

28. שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שיט סעיף ט

משמרת, אפילו תלויה מע"ש, אסור ליתן בה שמרים. אבל אם נתן בה שמרים מערב שבת, מותר ליתן עליהם מים כדי שיחזור צלולים לזוב

קילוף פירות וירקות

הרמ"א כתב לאסור לקלוף שומים ובצלים שלא לאלתר

29. שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שכא סעיף יט

הגה: ... אסור לקלוף שומים ובצלים כשקולף להניח, אבל לאכול לאלתר, שרי

המאמ"ר מסביר שלמרות שבקילוף מוציאים את הפסולת, כיון שא"א אחרת וכן היא דרך האכילה מותר לאלתר

30. מאמר מרדכי סימן שכא ס"ק כא

(כא) אסור לקלוף שומין כשקולף להניח. ... ויש לדקדק דכיון דהקולף בכלל בורר הוא ליתסר אפי' לאכול לאלתר דהא הדבר ברור דמי שקולף תפוחים ושומין ובצלים נוטל הפסולת ומניח האוכל הפסולת מקיפו לאוכל מכל סביביו וכבר נתבאר לעיל סי' שיי"ט דבורר פסולת מתוך אוכל אפילו לאוכלו לאלתר חייב?

ונראה דכיון דא"א בענין אחר ודרך אכילתו בכך לא מקרי זה בורר פסול' מתו' אוכל שאינו אלא לאכול התוך וכל שהוא לאלתר שרי אבל להניח אסור דלא עדיף מבורר אוכל מתוך פסולת כנ"ל:

המג"א אסר גם בתפוחים

31. מגן אברהם סימן שכא ס"ק ל

ל אסור לקלוף. משום בורר וא"כ אף תפוחים אסור לקלוף להניח כמ"ש סי' שיי"ט ס"ג:

הפמ"ג כתב שתפוחים קלים יותר כיון שגם קליפותיהם נאכלות לא שייך בהם ברירה

32. פרי מגדים אורח חיים אשל אברהם סימן שכא ס"ק ל

צריך עיון, דקליפת התפוחים רוב העולם אוכלין אותו כך בלא הדחק, ואפילו להניח יש לומר דשרי.

סיכום להלכה מלאכת בורר

אוכל ופסולת – אוכל ופסולת המעורבים קיים בהם איסור ברירה ואסור להפריד ביניהם אלא בהתקיים שלשה תנאים, שמוכיחים שברירה היא 'דרך אכילה' (שו"ע ש"ט א, ב):

- א. שמוציא האוכל מתוך התערובת.
- ב. בידו ולא בכלי.
- ג. על מנת להתשמש לאלתר.

שני מיני אוכלים – בשני מיני אוכלים כגון בוטנים ושקדים מעורבים, אותו שמעוניין לאכול עתה נקרא אוכל והשני נקרא פסולת. ויש להפרידם על פי כללי הפרשה של אוכל ופסולת. לקחת את האוכל, ביד על מנת לאכול לאלתר (שו"ע רמ"א ש"ט א).

הבורר פסולת לבהמה – אדם שרוצה לתת לבהמה לאכול פסולת מתוך תערובת שיש בה אוכל אדם. יברור את הפסולת שאותה הוא מתכוין לתת לבהמה ויאכילה לאלתר, כיון שלגבי פעולה זו היא נחשבת כאוכל (מאמ"ר צד לה. חו"ע שם).

גדר לאלתר – בפרק הזמן קודם האכילה בו מותר להתחיל לברור נחלקו הפוסקים ולכן נכון לכתחילה להשתדל להסמיך עצמו לאכילה ממש. ובשעת צורך יש אומרים שיכול להתחיל כחצי שעה קודם (חו"ע עמ' קפ. וכו"כ הרב וחנר אפילו שלא בשעת צורך. מבית לוי ו' עמ' מב בהערה ב) יש אומרים שעה (בא"ח ב בשלה א. מאמ"ר צד י) ויש אומרים שאינו נמדד בדקות אלא כל משך הזמן שדרוש על מנת לסיים בסמוך לסעודה (אג"מ ד עד יג).

חתיכות גדולות – דין ברירה קיים גם בחתיכות גדולות שכל אחת ניכרת בפני עצמה כגון שני מיני דגים (רמ"א ש"ט א).

מין אחד בגדלים שונים – כשיש לפניו תערובת של חתיכות מאותו המין אך בגדלים שונים מותר לברור את הגודל שהוא מעוניין בו ואין בזה איסור ברירה (רמ"א שם) והוא הדין אם יש שם שני מינים, אך אינו מתייחס למין רק לגודל (שם). ויש שכתבו שטוב להחמיר בכל זה (בא"ח בשלה ב). ובכל אופן גם במין אחד אסור לברור בין טובים לרעים (משנ"ב טו).

הוצאת הפסולת עם מעט אוכל – מותר להוציא פסולת מתערובת אם מוציא איתה גם מעט אוכל (ט"ז יג. משנ"ב סא) ולכן מותר להוציא גרעין לימון שנפל לסלסל אם מוציא איתו מעט מהסלסל (מאמ"ר צה מד). ויש מי שאוסר (חו"א סימן נג).

ברירה בכלים – כשם שיש איסור ברירה באוכלים כך שייך איסור ברירה בכלים ובבגדים (בא"ח בשלה יג. משנ"ב טו. כה"ח כה. ילקו"י ש"ט עב) אמנם נראה שאיסורו מדרבנן (אול"צ ב לא ד).

ברירת סכו"ם בגדים וספרים – יש אומרים שיש להקל בברירת כלים אלו אם כל סוג 'ניכר בפני עצמו' אם אין צורך במבט חודר להבחין ביניהם, והם נפרדים זה מזה בפני עצמם, וכן בגדים וספרים שהם שונים זה מזה במראה ובאורך וברוחב' (יבי"א ה לא) ויש שהקלו רק כשלוקח מהבא לידו אקראי ואז מניחו במקומו (אול"צ לא ד. מאמ"ר צה קיז) ויש שלא הקלו אלא אם לוקח אחד אחד באופן אקראי על מנת לנגב ואז רשאי להניחו במקומו (ארח"ש ג קכב בשם הגריש"א. שש"כ פח. ובספרים התיר גם כשלוקח אקראי שאפשר שעניינו סדר ולא מיון. וב חו"ע ד עמ' רב כתב שטוב להחמיר לנגב ולהניח).

ברירה במשקים – כאשר יש מוצק בתוך נוזל והוא גדול וניכר אין בו דין ברירה כגון להוציא מנוזל ביצים, מלפפונים חמוצים או גוש גבינה ולכן מותר גם להשתמש בכלי או להפריד על מנת להניח. אמנם כשהחתיכות קטנות כגון בתירס, אפונה או פתיתי טונה שייך ברירה גם מתוך נוזל ויש להקפיד על כללי הברירה (ארח"ש ג פג. שש"כ ג ד, כ).

ובכל אופן כתבו הפוסקים שנכון להחמיר כשמוציא זכוב מכוס להוציא עם מעט משקה (משנ"ב סא. בא"ח בשלה יג. חו"ע רלב). ויש מי שאוסר ברירה בכלי גם מנוזל (מאמ"ר צה קו).

תיון עם מסננת – יש מתירים להשתמש בתיון עם מסננת בקצהו כיון שזהו כלי המיוחד לברור לצורך מיידי בלבד (שש"כ ג הע' קמ בשם הגרש"א. חו"א סימן נג 'מן האמור') או כיון שהתמצית ראויה לשתייה גם עם מעט עלים ואינו מתכוין לברירה (ילקו"י ש"ט יג) ויש אוסרים (בא"ח בשלה יח. כה"ח קיג. ארח"ש שם עז בשם שביתת השבת) אמנם אם מפלס הנוזל גבוה והעלים שקועים בתחתית מותר לכל הדעות (ארח"ש שם. חו"א שם).

דג עם עצמות – מותר להסיר הבשר מן העצמות על מנת לאוכלו לאלתר (שש"כ שם יב בשם חו"א נד ה) וכן מותר להסיר את העצמות המחוברות לבשר, כשנעשה בדרך אכילתו (בא"ח שם י. משמעות ביה"ל 'מתוך' מעיקר הדין. כה"ח מד. חו"ע עמ' קצו. ובשש"כ יד כתב יש לו על מה לסמוך) ויש אוסרים (חו"א שם).

גרעיני אבטיח ופירות – מותר להכות בגב אבטיח על מנת להוציא ממנו את הגרעינים. ואם לא מועיל בכך, יש להתיר להוציא הגרעינים בידו על מנת לאכול מיד כיון שכן דרך אכילתו, אך טוב שיעשה בשינוי לדחותם לאחר יד (בא"ח שם ז. חו"ע ד עמ' קצה. שש"כ הע' לד בשם הגרש"א. ארח"ש צח בדעת המשנ"ב. אול"צ לא ב כשהם גוף אחד) והוא הדין בשאר גרעיני הפירות שמותר להוציאם בידיים בשעת אכילה (משנ"ב שכא פד. חו"ע ד קצג. מאמ"ר צה מט) אמנם המיוחד לכך כגון מכשיר להוצאת גלעיני זיתים אסור (שש"כ נט) ויש אוסרים להוציא גם בידיים (ארח"ש שם בהבנת החו"א).

גרעיני מלון – מותר לנקותם מהפרי סמוך לאכילה שהיא כעין קליפה שבפנים. ועוד שאפשר שלא נחשבים מעורבים כלל (שש"כ לו ובהערה שם).

קילוף פירות – קליפות שומים ובצלים מותר לקלפם בשבת רק על מנת להשתמש בהם מיד. וכן כל הפירות שאין קליפתם גוף אחד עם הפרי ואין דרך לאכלם כגון תפוז. וכן ביצים וכד'.

קליפות שדבוקות לפרי כגון בתפוח יש אומרים שמותר בכל אופן ואפילו ע"י מקלף כיון שהוא גוף אחד ואינו בורר אלא כחותך הפרי ומותר אפילו להניח (אול"צ ג יט ז והובא בחו"ע ד עמ' רלב ונראה שמסכים לדבריו).

ויש מתירים בקולפן רק בפירות שקליפתם נאכלת. אך בקליפה שאינה ראויה לאכילה מתירים רק ביד או בכלי שאינו מיועד לכך ובסמוך לאכילה (שש"כ לה).

ויש אוסרים שימוש בקולפן, שסוברים שהוא כלי המיועד לברירה (מאמ"ר צד כז).

שטיפת פירות – מותר לשטוף פירות מהלכלוך הדבוק בהם בזרם מים על מנת לאכול אותם לאלתר (שש"כ כב. חו"ע ד ריו. מאמ"ר צה ס וכתב שלא ישפוף) אמנם פירות קטנים המעורבים בעפר באופן שרוב בני אדם נמנעים מלאכלם, אסור להזרים עליהם מים להפריד הפסולת מהאוכל, וכן אסור לשרות פירות במים למטרה זו (שש"כ שם) ויש מי שאוסר גם בשטיפה ומתיר רק בקילוף (חו"א בא"ר ג' רמ"ד).

כלים שנחשבים יד ארוכה – כאשר בורר במזלג כגון שמוציא ירק מסויים מתערובת שבסיר על מנת לאכלו נחשב כידו הארוכה ואינו נחשב ברירה בכלי שאין צורת המזלג מסייעת לברירה אמנם כשמשמש במצקת מחוררת יש לאסור (שש"כ מט). ויש אומרים שמעיקר הדין יש להתיר גם בזה כיון שאין ברירה במשקים. והגם שיש חולקים, כיון שאין המצקת מיוחדת רק לברירה, מהדין מותר. והוסיפו שהמחמיר תע"ב (אול"צ לא י בהע').